

”MULTIFARIOUS” GAMES

Roxana Rogobete

PhD, West University of Timișoara

Abstract: The present study analyzes Claudiu M. Florian's novel, The Ages of the Game. Citadel Street, which received the European Union Prize for Literature in 2016. Initially composed and published in German and then "rewritten" in Romanian, the volume focuses on the multicultural world of Transylvania, the author's home area. In this article, we identify a few cultural coordinates described at a societal level, paying attention also to the linguistic polymorphism, which only contributes to the narrator's playful perspective.

Keywords: Claudiu M. Florian, German language literature, Transylvania, plurilinguism, game

Introducere: Premiul Uniunii Europene pentru Literatură

Studiul de față analizează romanul lui Claudiu M. Florian, *Vârstele jocului. Strada Cetății*, care a primit Premiul Uniunii Europene pentru Literatură în anul 2016. Pentru preambulul lucrării, considerăm că sunt necesare câteva observații referitoare la tipologia și „istoricul” acestei distincții, având în vedere că este cea care îl „lansează” pe scriitorul român în spațiul literar. Aflat sub coordonarea Uniunii Europene, premiul¹ a fost înființat în 2009 spre a încuraja tinerii scriitori ori debutanții din spațiul UE (și, mai larg, din spațiul geografic european) și de a le sprijini traducerea volumelor și de a le crește vizibilitatea.

Însă recompensa nu este în mod categoric una exclusivistă, căci țările participante sunt premiate prin rotație (câte 12 în fiecare an), astfel încât România a ajuns deja să fie reprezentată de trei autori ale căror romane au atras atenția juriilor: *Teodosie cel Mic* al lui Răzvan Rădulescu în 2010, *Viața începe vineri* al Ioanei Pârvulescu în 2014, ultimul fiind *Vârstele jocului. Strada cetății* al lui Claudiu M. Florian. Dacă primele două titluri au deja o bogată receptare critică în spațiul românesc, textul lui Florian nu a avut parte de publicitate ori lansări pe plan național, iar majoritatea observațiilor notabile survin decernării premiului. Este încă un caz de receptare a literaturii în funcție de notorietatea câștigată mai degrabă la nivel european: la fel ca în cazul Hertei Müller, sunt înregistrate întâi ecurile din străinătate, iar abia apoi se coagulează cele românești, doar spre a confirma opiniile sau „valorile” deja schițate.

În același timp, inițiatorii premiului nu își propun să transpună, prin operele selectate, un nou canon literar ori un canon al literaturii române contemporane. Componenta interculturală este mult mai importantă, în sensul unei egalizări a șanselor pentru autorii proveniți din diferitele state europene. În felul acesta, difuzarea producățiilor literare din statele ale căror limbi nu sunt accesibile publicului larg este adusă la nivelul textelor din

¹ O descriere în engleză a premiului este disponibilă pe <http://www.euprizeliterature.eu/what-eupl>, accesat ultima dată la 12 aprilie 2018. În limba română, informații sunt disponibile la http://www.europa-creativa.eu/noutatic_doc_112_premiul-uniunii-europene-pentru-literatura-2017_pg_0.htm, accesat ultima dată la 12 aprilie 2018: „Premiul susține autorii emergenți, care au publicat între 2 și 4 opere de ficțiune, fiind traduși în maximum 4 limbi. Cărțile propuse pentru premiere trebuie să fi fost publicate cu cel mult 5 ani înainte de decernarea premiului”.

limbile engleză, franceză ori germană. Mai mult decât atât, sunt incluse și țări candidate la statutul de membră a Uniunii Europene, astfel încât prin palierul cultural-literar se încearcă un prim pas către dialogul spre aderare. Așadar, fără a impune o dimensiune axiologică, Premiul Uniunii Europene pentru Literatură caută să descopere noi „jocuri” textuale în care sfera culturală își arată valențele.

„Rescrierea” multietnicității?

Conceput și publicat inițial în limba germană și apoi „rescris” în limba română, volumul premiat al lui Claudiu Mihail Florian se focalizează asupra lumii multiculturale a Transilvaniei, zona natală a autorului. În acest articol, reperăm câteva coordonate culturale ale palierului societal descris, fiind atenți și la polimorfismul de la nivelul lingvistic, ce nu face decât să contribuie la perspectiva ludică a naratorului.

Romanul amintit a fost publicat în 2008 la editura Transit din Berlin, sub titlul *Zweieinhalb Störche. Roman einer Kindheit in Siebenbürgen (Două berze și jumătate. Romanul unei copilării în Transilvania)*, dar a apărut destul de repede și în limba română: Cartea Românească l-a publicat în 2012 cu titlul modificat². Interesant de remarcat este faptul că, deși premiul european pentru literatură a fost acordat de cele mai multe ori unor scriitori ce aveau cel puțin două volume publicate, Florian are privilegiul de a fi premiat pentru debut – însă, și mai interesant, pentru debutul în limba română.

Născut în județul Brașov, în sânul unei familii sase în care s-a vorbit limba germană, Claudiu M. Florian își așază încă de la început întreaga școlaritate și toate studiile sale sub semnul acestei limbi, căci are pregătire de germanist. După o activitate în diplomatie (fiind și directorul adjunct al Institutului Cultural Român din Berlin) și o bogată experiență de traducere³, autorul mărturisește despre volumul său de proză că reprezintă „încercarea de portretizare a confluenței dintre cinci mentalități: ardelenescă, oltenească, săsească, regăteană, vest-germană, patru generații: străbunici, bunici, părinți, copil – prezente sincron, în același moment temporal, trei istorii: românească, săsească, germană, două culturi: a românilor și a sașilor transilvăneni”⁴. Se dovedește a fi vorba, așadar, despre un proiect ambițios,

Așa cum tonul ludic este prefigurată încă din titlu, perspectiva narativă pare a fi a copilului ce crește în zona multiculturală a Transilvaniei, unde „[t]oate sunt de-mai-multefeluri”⁵ (în original: „Alles ist mehrerlei.”). Familia sa este scindată și se răsfirea atât în mai multe regiuni ale României anilor '70 – Transilvania, Oltenia (unde petrece o vacanță scurtă pentru a cunoaște rudele tatălui), Regatul („Altreich”), dar și în „cele două Germanii”, cea democrată, estică, respectiv cea federală, vestică. Spațiul multicultural, deși reprezentând la nivel politic un subiect de dispute, rămâne o oază de înțelegere, de armonie umană – un aspect valorificat abia ulterior de autorul care este nevoit să își continue studiile la București. Plurilingvismul și amalgamul de etnii reprezintă o chestiune cotidiană, de la sine înțeleasă: “I didn’t understand or realised I was growing up multiculturally until arriving to Bucharest.

²Toate citatele din roman vor fi preluate din ediția românească, Florian, Claudiu M., *Vârstele jocului. Strada Cetății*, București, Cartea Românească, 2012.

³Printre autorii traduși de Florian din limba germană în română se numără Svel Hassel și Hermann Hesse.

⁴ Claudiu M. Florian în interviul luat de Stelian Țurlea, „Claudiu M. Florian: «Sunt un migrator între gene și generații»”, 23 martie 2012, *Ziarul Financiar*, disponibil online la <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/claudiu-m-florian-sunt-un-migrator-intre-gene-si-generatii-de-stelian-turlea-9422497>, accesat ultima dată la 18 aprilie 2018: „Nu am înțeles sau realizat că eu crescusem multicultural până să ajung la București. Mai precis, asta s-a întâmplat după ce m-am întors acasă de la școală... atunci totul mi s-a părut a fi diferit” (trad. noastră).

⁵ Claudiu M. Florian, *Vârstele jocului. Strada Cetății*, București, Cartea Românească, 2012, p. 9.

More precisely that happened after returning home from school... it was when everything appeared different to me”⁶. Diferențele sunt minime și nu sunt înregistrate spre a le acutiza, ci valorizate pozitiv, spre a înfățișa comportamente individuale, gesturi specifice care umanizează și particularizează ființele: „Oamenii de aici față de oamenii de aiurea, o limbă față de cealaltă”⁷.

Cu toate acestea, spațiul idilic este dublat în acest roman. Pe de o parte, acesta se concretizează în căminul din burgul transilvan, Rupea natală (Reps) din județul Brașov, în care familia este formată din „două berze și jumătate”, băiatul și cei doi bunici ai săi. Centrală este aici cetatea, topos ce primește valențe ludice și devine un adevărat personaj în poveștile băiatului. Strada Cetății este cea care face legătura între căminul privat, locuința copilului, și cetatea ce îl poartă uneori pe valul visului.

Pe de altă parte, un al spațiu idilic, de data aceasta construit și reconstituit, este „*Îngermania*”, târâm necunoscut băiatului, dar „[u]n loc deopotrivă bineștiut și de neatins: undeva el este, însă totodată nu există. *Îngermania* nu se zărește de nicăieri, nici măcar de sus, de pe cetate. Cu toate astea despre el pare să știe lumea întreagă.”⁸. Rarele vizite ale rudelor stabilite *Îngermania* provoacă fascinația băiatului: „țara aceea există doar în poveștile care se spun despre ea, și ele, aceste prea rare, auzite, stinse și mereu renăscute vechi istorioare, o fac să fie o țară din povești”⁹. Abstract prin emergența poveștilor, dar concret prin obiectele de proveniență germană pe care le vede în casă, spațiul german rămâne, în orice caz, „țara închipuirii”¹⁰, din care primește uneori cadouri sau „moștenește” îmbrăcăminte (articole, evident, nedisponibile în România comunistă): „Dar să port fostele lor haine chiar în fața lor mi-e oarecum penibil. [...] Însă gădilătura nerăbdării de a purta și altceva, și încă *Dingermania*, din țara de basm, e irezistibilă.”¹¹. Orgoliul și fascinația copilărească primează asupra întrebărilor ori a rușinii.

Nu numai străinătatea germană apare conturată ca fiind din povești, ci și capitala României, căci Bucureștiul este orașul în care locuiesc părinții băiatului, pe care îi știe mai degrabă din fotografii, fiind mult mai apropiat de bunici:

„Sus, în camera-din-față, deasupra televizorului, [...] atârnă pe perete, într-o ramă aurie subțire, o pictură cu mult albastru. [...] șade pe o stâncă solitară o tânără fată într-o rochie turcoaz ca din spumă [...]. Privirea ei blândă se pierdea visător în zare [...]. Când am întreat-o cine ar fi fata din tablou, Bunica a suspinat și a spus încet:

- E mama ta.

Nu am fost lămurit: e prin urmare ea însăși, Bunica? Ei îi spun eu «Mama». De ce, atunci, nu a spus pur și simplu: «sunt eu»? Însă nu – nu este ea.

[...]

În camera-din-mijloc, pe peretele din dreptul pianului, [...] atârnă, într-o ramă lată de culoare maro-închis, acoperită cu sticlă, o fotografie mare. Din ea privește un chip sever, prins în gulerul unei bărbi negre și dese, sub o căciulă impunătoare din fier. Răspunsul Bunicii la întrebarea mea, cine ar fi acela, mă nedumerește o dată mai mult:

- E tatăl tău.”¹²

⁶Claudiu M. Florian în ***, *Meeting Author Claudiu M. Florian*, disponibil online la <http://www.diplomatmagazine.nl/2016/06/05/meeting-author-claudiu-m-florian/>, accesat ultima dată la 18 aprilie 2018.

⁷Claudiu M. Florian, *Vârstele jocului. Strada Cetății*, ed. cit., p. 9.

⁸*Ibidem*.

⁹*Ibidem*, p. 12.

¹⁰*Ibidem*.

¹¹*Ibidem*, p. 85-86.

¹²*Ibidem*, p. 13-14.

Depărtarea însă nu îl oprește pe protagonist să confere dimensiuni mitice și acestor membri ai familiei. Lucrând în sfera teatrală, *Tatăl* este reținut drept Mihai Viteazul, după rolul pe care l-a jucat într-o piesă: „Acolo l-a jucat pe Mihai Viteazul, tatăl tău. Poți fi mândru de el. / Lămurirea Bunicii nu mi-e nici de data asta de mare folos. Cum oare pot fi mândru de cineva pe care nu-l cunosc?”¹³.

Romanul se oprește și asupra unor sărbători care implică alteritatea, comunitatea ori colectivitatea, de la sărbătoarea de Crăciun, trăită în timpul comunismului, cu vederi primite „*Dingermania*”, întrebări legate de diferențele dintre Moș Crăciun și Moș Gerilă, la ironiile la adresa sărbătorii de „două’ș’trei august”, făcând o călătorie de la „O Tannenbaum!” la „Șoimii patriei”. Totodată, valențele religioase sunt multiple, în sensul observării faptului că „Timpul e aici de asemenea de-mai-multe-feluri”¹⁴, iar fiecare etnie își are biserica ori turnul ei, cu clopotele ei care ritmează în mod distinct existența – Turnul Sașilor, „Biserica Românilor”, „Biserica Ungurilor”:

„Ecourile celor trei turnuri nu sunt nicidecum ușor de deosebit, răsunetul lor fiind pentru mine aproape același, doar depărtarea dangătului lăsându-mă să aflu care dintre biserici își leagă clopotul. Sunt și ceasuri când răsună toate laolaltă, ceea ce, cu toată frământarea pe care o stârnesc în aer, le simplifică jocul, de la nelămuritul de-mai-multe-feluri la odihnitorul de-un-singur-fel.”¹⁵

Palierul lingvistic este intens exploatat în volum, astfel încât expresii din „săsește”, „ungurește” sunt alăturate, traduse în limba română, limba convivialului:

„Mai puțin asemănătoare și confundabile decât glasurile de-mai-multe-feluri de clopot sunt mai-multe-felurile limbilor. Cu Bunicul nu vorbesc în aceeași limbă în care vorbesc cu Bunica, și nici el însuși nu vorbește cu ea cum vorbește cu mine. El nu vorbește decât românește. Însă prin el aflăm cu toții limba înțelegerii. Bunica vorbește cu mine, când suntem doar noi doi, numai în germană – și prin urmare iarăși altfel decât cu vecinii sau cu neamurile săsești. Dacă germana ei cu mine se simte ca un covor zburător, aspru, însă cu margini drepte și fără franjuri, săseasca ei cu ceilalți se simte precum niște franjuri zburători, fără covor.”¹⁶

Practic, „Limbile ce se întâlnesc aici nu lasă pe nimeni să plece nelămurit.”¹⁷, parcă într-un paradis în care Babelul este dinamitat. Chiar dacă „Nu toți vorbesc germana, nici săsește și nici ungurește, însă cu toții vorbesc româna. E limba pământului, care nu lasă pe nimeni să plece neștiutor.”¹⁸ – o afirmație ce poate părea paradoxală pentru un autor care debutează în limba germană, dar care se dovedește a fi validă prin faptul că Florian a refuzat ca alții să îi traducă romanul: scriitorul spune că în 2011 „am adus-o în limba română, cu totul și cu multe în plus”¹⁹.

¹³*Ibidem*, p. 14.

¹⁴*Ibidem*, p. 16.

¹⁵*Ibidem*, p. 19.

¹⁶*Ibidem*.

¹⁷*Ibidem*, p. 20.

¹⁸*Ibidem*.

¹⁹ Claudiu M. Florian, în Valentin Șchiopu, *Bondarul purtător de polen. Vârstele scriitorului*, 28.05.2016, interviu disponibil online la <https://pressone.ro/bondarul-purtator-de-polen-varstele-scriitorului/>, accesat ultima dată la 5 mai 2018.

Jocul perspectivelor de-mai-multe-feluri

Perspectiva ludică este cea care predomină textul, a băiatului de aproximativ 6 ani ce corelează mereu timpul obiectiv ani anilor 1970 cu o dimensiune cotidiană, familială, domestică, înregistrată la nivel personal. Însă focalizarea este uneori denaturată, căci avem de a face și cu privirea cvasi-inocentă asupra comunismului, cu limba sa de lemn, care nu este într-un totuși limba „înțelegerii”: „Nu e prima oară când în televizorul brun-roșcat se vorbește în românește fără să înțeleg ce se spune, ca și cum ar fi o limbă cu totul străină.”²⁰. Se invocă și chestiuni discutate de membrii familiei, de la simpla nevoie a unui congelator, care nu poate fi luat decât *Dingermania*, la situația etnicilor germani din alte spații în perioada lui Adenauer („Adamauer”) sau Willy Brandt, ori în Germania (Germaniile) după al Doilea Război Mondial. Speranța în Honecker că poate duce la reunificarea celor două Germanii, poveștile rudelor ce au participat la război, la războiul care a devenit *Cugermania*, încercările de a reîntregi familia stau sub un semn totuși dramatic, al neputinței omului în fața istoriei mari. Deși pentru băiat „Timpul! Timpul pare că e făcut pentru joacă.”²¹, „Ciau-cesku” este prezent în memoria copilului, fiind menționate vizitele lui „Tovarășului” din China și Coreea de Nord, redate replici ale membrilor familiei care trădează maturitatea prematură a naratorului. Acestea sunt momentele în care trucul povestitorului inocent lasă vocea anti-comunistă să intervină, de aici o oarecare lipsă de consistență a naratorului, o lipsă de unitate a viziunii, care păstrează doar cuminența:

„- Dacă vizita asta în China ar fi venit mai devreme, când încă nu era în culmea gloriei, nu s-ar fi simțit uficient de puternic și măreț să îngăduie și pentru el asemenea onoruri. Să fi venit câțiva ani mai târziu, reformele începute ar fi ajuns prea adânci și l-ar fi convins, probabil, să le ducă până la capăt, pentru că ar fi fost ceea ce trebuie. În felul ăsta însă, descoperirea mascaradei cu tot cultul personalității a picat la țanc – vreau să spun, în momentul cel mai prost. Când mulți, în țară și în lume, încă-l mai ovaționează sincer.”²²

Munca de trei ani la varianta germană nu trebuie separată în mod categoric de activitatea cotidiană a lui Claudiu M. Florian, căci se simte în fluxul romanului perspectiva documentaristă, dar și cea a lingvistului. Mai mult decât atât, tonul general al textului nu este deloc incisiv, iar criticile la adresa comunismului sunt mereu așezate într-un spectru al firescului... diplomatic.

Romanul lui Florian se încheie cu achiziționarea uniformei pentru școală, sfârșind o primă „vârstă a jocului”, căci volumul este gândit ca fiind doar prima parte a unei – putem spune – monografii personale a ținutului Siebenbürgen, înscriindu-se în tradiția literaturii de expresie germană din România, într-un joc multifacțat al limbilor și al identităților. Din câte observă autorul exotismul „săsesc” este cel mai dezbătut în cadrul cronicilor: „- Fără a conștientiza acest aspect în momentul scrierii, am constatat ulterior că, în ambele țări, romanul a fost atribuit unei nișe oarecum exotice, cu mai mulți numitori comuni: perspectiva copilului, contextul specific al epocii, român și transilvan, diferența de mentalități. Principalul punct de interes, în ambele percepții, l-a constituit însă elementul săsesc. Deși romanul nu se vrea doar o pledoarie pentru destinul sașilor.”²³.

²⁰ Claudiu M. Florian, *Vârstele jocului. Strada Cetății*, ed. cit., p. 21.

²¹ *Ibidem*, p. 97.

²² *Ibidem*, p. 210.

²³ Claudiu M. Florian, în Valentin Șchiopu, *Bondarul purtător de polen. Vârstele scriitorului*, ed. cit.

BIBLIOGRAPHY

Florian, Claudiu M., *Vârstele jocului. Strada cetății*, București, Cartea Românească, 2012.

<http://www.euprizeliterature.eu/what-eupl>, accesat ultima dată la 12 aprilie 2018.

http://www.europa-creativa.eu/noutatic_doc_112_premiul-uniunii-europene-pentru-literatura-2017_pg_0.htm, accesat ultima dată la 12 aprilie 2018.

***, *Meeting Author Claudiu M. Florian*, disponibil online la <http://www.diplomatmagazine.nl/2016/06/05/meeting-author-claudiu-m-florian/>, accesat ultima dată la 18 aprilie 2018.

Șchiopu, Valentin, *Bondarul purtător de polen. Vârstele scriitorului*, 28.05.2016, interviu disponibil online la <https://pressone.ro/bondarul-purtator-de-polen-varstele-scriitorului/>, accesat ultima dată la 5 mai 2018.

Turlea, Stelian, *Claudiu M. Florian: „Sunt un migrator între gene și generații”*, „Ziarul de duminică”, 23 martie 2012, interviu disponibil online la <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/claudiu-m-florian-sunt-un-migrator-intre-gene-si-generatii-de-stelian-turlea-9422497>, accesat ultima dată la 18 aprilie 2018.